

Adatok Gyöngyöshalász madárvilágához

VARGA András
Gyöngyös, Mátra Múzeum

ABSTRACT: Author made regular ornithological observations in the area of Gyöngyöshalász. He writes about the occurrence data of 88 species.

Az utóbbi években rendszeres madártani megfigyeléseket végeztem Gyöngyöshalász térségében. A vizsgált területre vonatkozó irodalmi adatok SOLTI (1980), SZALAY (1978-79) és VARGA (1980, 1981, 1982-83) dolgozataiban találhatóak. Terepmunkám során (a legközönségesebbeket leszámítva) 88 faj jelenlétét észleltem.

Adataim elsősorban a falu D-i határában lévő halastóra vonatkoznak. A nyílt vízfelület, a növényzettel fedett sekély vízfű részek, mocsaras, tocsogós szakaszok a megfigyelés éveiben gazdag madárvilágot vonzottak. A tó életében jelentős változás 1983-84-ben következett be, amikor a víz kemikáliákkal szennyeződött. A tó kezelését a fenntartó termelőszövetkezetnek módosítani kellett (nyár végi lecsapolás, tavaszi feltöltés). Ez a vízszintingadozás kihatott a madárvilágára is. 1984-ben már egy erőteljes elszegényedés volt érezhető, az előző évekhez képest. A vízszint félévenkénti csökkentése a közeli holtágak kiszáradását eredményezte, tovább szegényítve a terület madárvilágát.

A megfigyelt fajok felsorolásánál a dátumot zárójelben a példányszám követi. Ha a lelőhelyet nem adom meg, az észlelés a tóra vonatkozik.

Köszönettel tartozom Dr. SOLTI Béla kollégámnak, a közös megfigyelőútjaink során nyújtott szakmai segítségéért.

Podiceps ruficollis (PALL.): 81. V. 24. (1-2), 29. (2), VI. (2); 84. IV. 12. (1), 17. (2).

Podiceps nigricollis BREHM: 80. VIII. 28. (2); 81. IV. 8. (1), 12. (6), 14. (2-3), 18. (5), 19. (5), 23. (2), 27. (4), V. 1. (6, násztánc is), 5. (4, násztánc is), 7. (4), 10. (2), 12. (5), 20. (2 pár), 29. (2 pár), VI. 2. (fiókákkal), 5. (1); 84. IV. 17. (2).

Podiceps cristatus (L.): 78. IV. 28. (1-1), 29. (1), V. 4. (3-4); 80. VIII. 28. (1); 81. IV. 1. (2), 19. (1), 23. (1), V. 1. (2, násztánc), 24. (3 + 1 fióka), 29. (2), VI. 2. (2); 83. IX. 8. (2), 10. (4-5), 13. (2); 84. III. 24. (1), V. 3. (2).

Podiceps griseigena (BODD.): 81. V. 20. (1), 24. (1), 29. (1).

Ardea cinerea L.: 78. IV. 28. (1), 29. (2), VI. 22. (1); 80. IX. 2. (3); 81. IV. 1. (1), 2. (2), 4. (1), V. 5. (1); 82. VIII. 31. (1); 83. IX. 10. (8-9), 12. (5), 15. (5), 23. (5), 25. (12), 27. (13); 84. III. 27. (2).

Ardea purpurea L.: Egyes példányait évről évre megfigyeltem.

Egretta alba (L.): 83. VIII. 10. (1), IX. 8. (3); 84. III. 24. (1), 27. (1). Téli előfordulása VARGA, 1981.

Egretta garzetta (L.): 78. V. 5. (13), 6. (9); 83. VIII. 20. (4).

Nycticorax nycticorax (L.): 81. VI. 5. (2). 1985. és 1986-ban kisebb csapatait is megfigyeltem az alkonyati órákban.

Ixobrychus minutus (L.): A tavon ritkábban figyeltem meg, feljegyzéseim a holtágakra vonatkoznak: 79. VI. 16. (1); 81. V. 5. (1), VII. 21. (3); 84. VI. 3. (1), 5. (1).

Ciconia ciconia (L.): A tavon rendszeresen előfordul, Gyöngyöshalászon 1 pár költ.

Platalea leucorodia (L.): 83. VIII. 20. (1). 1-1 példányát 1985. és 1986. nyár végén is megfigyeltem az alkonyati órákban.

Cygnus cygnus (L.): 74. I. 31. (6); II. 13. (3). További adatok: SOLTI, 1980.

Cygnus olor (GM.): Az Adácsi-tavon 1984. V. 16-18. 3 pld. (horgászok szóbeli közlése).

Anser anser (L.): 81. IV. 12. (1); 84. IV. 12. (3).

Anas platyrhynchos L.: 78. IV. 24. (10), 28. (10), 29. (15-18), V. 6. (10-12); 81. III. 31. (8-10), IV. 1. (8), 2. (16-20), IV. (10-12), 8. (8-10), 12. (26), 14. (22), 17. (12), 18. (14), 19. (39), 23. (17), 27. (8-10), V. 1. (25), 5. (15), 7. (2),

12. (16), 20. (12-14), 24. (90, 1 + 9 fiatal), 29. (18-20), VI. 2. (4-5); 83. III 24. (60), IX. 8. (30-40), 10. (20-30); 84. III 17. (55), 24 (sok), 27. (sok), IV. 1. (60-80), 12. (70-80), 17. (sok), V. 3. (10-15). Holtág: 81. IV. 4. (fészek 9 tojással, 12-én a tojások feltörve, a fészek kirabolva), VII. 17. (fiókák).
- Anas querquedula L.: 78. IV. 28. (3 pár); 81. III 31. (sok), IV. 1. (100-105), 2. (sok), 4. (78-80), 6. (sok), 8. (100), 12. (120), 14. (60-70), 17. (12), 18. (26), 19. (58), 23. (13), 27. (6), V. 1. (10-12), 5. (5-6), 7. (3), 20. (3), VI. 2. (1 pár), 5. (2); 82. VIII 31. (1); 83. IX. 23. (2), 27. (1); 84. III 17. (12), IV. 1. (15-20), 12. (20-25), V. 3. (3). Holtág: 81. V. 29. (1 pár), VI. 2. (1 pár).
- Anas crecca L.: 78. V. 3. (8); 84. III 17. (2), IV. 12. (2).
- Anas acuta L.: 81. IV. 2. (1), 4. (1), 18. (3). Holtág: 81. VII 17. (fiókák), 21. (fiókák, a ♀ betegnek tettei magát). Patak: 1985. I. 12. (1, átvedlő ♂).
- Anas penelope L.: 81. IV. 27. (2).
- Anas clypeata L.: 81. III 31. (5-6), IV. 1. (4), 4. (2), 12. (3-4), 14. (3-4), 17. (4) 18. (4), 19. (4), 23. (3), 27. (4), V. 1. (4), 5. (4), 7. (2), 12. (2); 83. VIII 13. (15-16), IX. 27. (6); 84. IV. 1. (8-10), 17. (3), V. 5. (4).
- Netta rufina (PALL.): 81. V. 1. (1 ♂), 3. (1 ♂).
- Aythya ferina (L.): 81. III 31. (sok), IV. 1. (eltűntek a tórói), 4. (3-4), 8. (3), 12. (35-38), 14. (25-28), 17. (34), 18. (32), 19. (28), 23. (12), V. 1. (34), 5. (18), 7. (20), 12. (18), 20. (12), 24. (12), 29. (12), VI. 2. (11-12), 5. (7-8), VII. 19. (fiókák); 83. III 24. (5); 84. III 17. (14), 27. (8-9), IV. 1. (8-10), 12. (9), V. 3. (1).
- Aythya fuligula (L.): 81. III 31. (3-4), IV. 1. (eltűntek a tórói), 8. (1), 18. (1), 19. (1), 23. (3), V. 1. (1), 5. (1), 7. (1), 20. (2), VI. 5. (1); 84. III 27. (1), IV. 1. (4), V. 3. (4), 6. (4).
- Aythya nyroca (GÜDD.): 81. IV. 4. (2), 12. (7-8), 17. (6), 19. (2), 24. (4), 29. (2-3); 84. III 24. (8-10), 27. (6).
- Accipiter gentilis (L.): Egy alkalommal jegyeztem fel (83. III 24., 2 pld.), de rendszeresen előfordul.
- Accipiter nisus (L.): Különösen őstől tavaszig, szinte naponta előfordul.
- Aquila sp.: 1984-ben egy kóborló példányát FEHÉR Miklóssal megfigyeltek a tó térségében. Tasspuszta közelében éjszakázott.
- Circus aeruginosus (L.): 81. IV. 4. (1 pld., két bic bic üldöző), V. 5. (1), 84. III 24. (1), IV. 1. (1 pár). A tó NY-i szélén, a gyékényben lévő őzvetemet rendszeresen felkeresték. 81. V. 5-én érdekes vadászatát figyeltem meg: a sekély vízben szedegető tőkésréce pár fölött figgőgetett, a ♀ menekülni próbált, a ♂ felgaskodott, a szárnyát széttárta és a nyakát nyújtogatta. A kacsák viselkedése elriaszthatta a madarat. Ezt követően a tőkésréce pár szárnyra kapott. Több, hasonló támadását figyeltem meg, melyek végeredménye, minden esetben egy-egy felröppenő és menekülő vadkacsa volt.
- Pandion haliaetus (L.): 80. V. 1. (1), 4. (1). További adatok; VARGA, 1982-83.
- Falco cherrug GRAY: Halászaranyos 83. VIII 21. (2 pld., 13ⁿ, 1 pld., 17ⁱⁱ).
- Grus grus (L.): Karácsond, 84. IV. 7. (kb. 200 pld. húzott, két csapat egyesült).
- Rallus aquaticus L.: 83. XI. 21., a falu és a patak között a szántáson egy elhullott példányt a villanyvezeték alatt. 1985. II. 17-én kb. a Vízút közelében egy áttelelő példányt figyeltem meg a patakon (-5, -8 °C).
- Porzana parva (SCOP.): A tó közelében, a magasfeszültségű vezetékek alatt egy elhullott példányát találta KADÁR J. 81. IV. 6-án.
- Porzana porzana (L.): 81. VIII 30. (1).
- Gallinula chloropus (L.): 78. V. 4. (2), 6. (2); 80. VIII 27. (8-10); 81. IV. 28. (1), 7. (2), 12. (1), 29. (2-3). Holtág: 81. IV. 12. (1). A patak duzzasztógátja fölött a nádszegélyben évek óta, télen, nyáron megfigyeltem.
- Fulica atra L.: 78. IV. 24. (6), 28. (8-10), V. 6. (13); 81. III 31. (sok), IV. 1. (12). 4. (14), 8. (20), 12. (16), 17. (12), 18. (14-15), 19. (14-15), 23. (13-14), 24. (1 + 8 fióka), 24. (násztánc), VI. 2. (1 pár + 6 fióka); 83. III 24. (5-6); 84. IV. 12. (20-30), 17. (14-18), V. 3. (3-4).
- Vanellus vanellus (L.): 78. V. 6. (7-8); 81. IV. 4. (35), 14. (6-8), 17. (7), V. 20. (2); 83. III 24. (2); IX. 8. (3-4), 10. (30-35), 13. (2), 15. (40), 23. (2), 25. (8), 27. (1), X. 1. (4-5); 84. IV. 1. (10-12), 12. (15-20), 17. (6-8).
- Charadrius hiaticula L.: 83. X. 1. (2).
- Limosa limosa (L.): 78. V. 3. (2-3), 4. (3-4), 6. (2); 81. IV. 1. (1), 12. (4), 17. (1), 19. (1-2), 23. (1), 28. (4), V. 1. (2); 84. V. 3. (5). Holtág: 81. III 31. (1).
- Tringa erythropus (PALL.): 81. IV. 27. (5-6), 28. (1).
- Tringa totanus (L.): 80. VIII 28. (1); 81. IV. 1. (2), 2. (6-8), 4. (6), 5. (4), 8. (3-4), 17. (3), 18. (2-3), 19. (2-3), 23. (2-3), 27. (3-4), 28. (1), V. 1. (2), 20.

- (2); 83. III. 24. (4), IX. 8. (5-6); 84. III. 27. (4-5), IV. 1. (3-4), 12. (5-6), 17. (4-6), V. 3. (1-2).
- Tringa nebularia (GUNN.): 80. VIII. 22. (2), 28. (6); 81. IV. 27. (10-12), 28. (1).
- Tringa ochropus L.: 86. IV. 8. (1). Vonulási időben 1-2 pld. rendszeresen előfordul, gyakran áttelel. A tavon ritkábban, a patakon gyakrabban észlelhető.
- Tringa glareola L.: 78. V. 4. (10-12), 6. (3); 80. VIII. 22. (8-10), 28. (8-10); 81. IV. 27. (2), 28. (2), V. (2-3).
- Tringa hypoleucos L.: 81. IV. 23. (2), 28. (8); V. 1. (6-8), 5. (8-10). Patak: 81. IV. 27. (1); 84. IV. 12. (1).
- Gallinago gallinago (L.): 83. IX. 8. (3), 10. (10-15).
- Scolopax rusticola L.: 83. IX. 1.: Atkár, Tabi-kastély mellett a nyárerdőben (1 pld.), XII. 1.: Gyöngyöshalász: patakpart (1 pld., enyhe fagy, kb. 0,5 cm-es hótakaró). 1986. IX. 25.: Ludas, Brezova-tanya, a 3-as műút közelében (1 pld.).
- Lymnocyptes minimus (BRÜNN.): 81. IV. 12. (1). A patakon, szinte minden évben megfigyelhető 1-1 áttelelő példány.
- Calidris alpina (L.): Jegyzeteim között nem szerepel, ennek ellenére, kisebb csapatát több alkalommal megfigyeltem a tavon.
- Philomachus pugnax (L.): 78. IV. 24. (500-800), 29. (20-22); 80. VIII. 22. (4-5); 81. III. 31. (7-8), IV. 1. (1, sérült), 18. (35-40), 23. (20-25).
- Himantopus himantopus (L.): 84. V. 6. (1, BÁNKUTI K. megfigyelése).
- Phalaropus lobatus (L.): VARGA, 1980.
- Larus ridibundus L.: 78. V. 6. (5); 81. IV. 1. (9), 2. (3), 4. (2), 12. (7-8), 23. (50), V. 1. (7), 12. (15); 83. VIII. 13. (40-50), 20. (20-30, 100-150), IX. 4. (4-5), 10. (10-15), 13. (2), 15. (29), 23. (2), 25. (15), 27. (32), X. 1. (8-9); 84. IV. 1. (9-10).
- Larus minutus PALL.: 81. V. 1. (12). Adácsi-tó: 1984. IX. 6. (1).
- Chlidonias hybrida (PALL.): 83. VIII. 13. (5-6).
- Chlidonias leucopterus (TEMM.): 78. V. 6. (8); 81. V. 1. (2), 29. (2).
- Chlidonias niger (L.): 78. IV. 28. (6), IV. 29. (28-30), V. 3. (10-12); 81. IV. 23. (4), V. 1. (6), 5. (18), 10. (220-240), 20. (8), 29. (9); 84. VI. 3. (4).
- Sterna hirundo L.: 1986. VIII. közepén (2).
- Columba palumbus L.: 81. IV. 23., fészek; Atkár, Tabi-kastély melletti nyárerdő (kb. 5 m magasan). A tó környékén alkalmasint megfigyelhető.
- Cuculus canorus L.: 78. V. 6. (4-6), V. 3. (2); 81. IV. 27. (1), 28. (1), V. 1. (2), 10. (1).
- Apus apus (L.): 80. VIII. (20-30); 82. VIII. 24. (2), 31. (5-6); 84. V. 25. (2), VI. 24. (60-80).
- Alcedo atthis (L.): 83. IX. 25. (1). A patakon rendszeresen megfigyelhető 1-2 példány a téli időszakban.
- Merops apiaster L.: Gyöngyöshalász légtérében igen gyakran látható, vagy hallható. A legnagyobb példányszámban Atkár, a Margit-kút közelében figyeltem meg; 82. VIII. 26. (65-70).
- Upupa epops L.: 80. VIII. 28. (1); 81. IV. 1. (1). A patak öreg, odvas fánál 84. IV. 27. (2), V. 23. (1, csőrében élelem), VI. 3. (1). Atkár; Margit-kút odvas fűzeinél 81. IV. 23. (párban). Karácsond: Csókáspuszta, 86. VIII. (1).
- Dendrocopos medius (L.): 84. II. 16., a Vízmű közelében, a patak melletti erdőfoltban (1).
- Hirundo rustica L.: Alkalmasint az 500-600-as csapatai sem ritkák az alkonyati órákban (pl. 78. IV. 28.).
- Riparia riparia (L.): 81. IV. 23., a patak meredek homok-sóder falán 12-14 pld. dolgozik (80-ban itt költöttek, de a tél folyamán a lyukak beomlottak). 81. V. 21-én du. 17 h körül egy hirtelen zápor kerekedett, 60-70 partifecske telepedett a villanydrótra, rövid időn belül újabb, 5-6-os csapatok érkeztek. Számuk kb. 100-ra növekedett. A zápor 10 perc alatt végetért, kb. 150-200-as csapatok húzott el. Az üldögélők csatlakoztak, majd néhány kör után már az egyesült csapat telepedett a villanydrótra. Kb. 10-12 füstifecske csatlakozott hozzájuk.
- Oriolus oriolus (L.): Elhagyott fészkeivel gyakran találkoztam a parti nyárfaedőben.
- Remiz pendulinus (L.): Holtág: 81. IV. 4. (3). 1985-ben fészeképítési kísérletét figyeltem meg a patakpart egyik fűzfáján, kb. 5 m magasságban. A fészket nem fejezte be.
- Turdus pilaris L.: A tóparti nyárfaedőben: 81. IV. 1. (10), 2. (10), 4. (6 pld, a csapatot egy karvaly üldözte), 12. (4-5).
- Turdus philomelos BREHM: Holtág: 82. IV. 4. (két szétépett példány), 14. (1).
- Oenanthe oenanthe (L.): 81. IV. 4. (1). Halászaranyos: 83. VIII. 21. (1), Gyöngyöshalász és a Váltógyár között; 81. IV. 8. (1).
- Saxicola torquata (L.): 81. IV. 4. (1), V. 10. (1). Holtág: 81. V. 24. (2 ♂, az egyik példány szárnycsíkját egy hatalmas fehér folt helyettesítette).

- Saxicola rubetra (L.): Gyöngyöshalász és a Váltógyár között: 81. V. 5. (2), 6. (1), 20. (1).
- Locustella fluviatilis (WOLF): A patakparton éneklő példányai rendszeresen láthatók hallhatók.
- Acrocephalus arundinaceus (L.): 81. V. 1. (1), 20. (4), 24. (1).
- Acrocephalus schoenobaenus (L.): 78. V. 4. (6-8); 81. V. 20. (4 pár).
- Anthus campestris (L.): Holtág: 81. IV. 19. (2). Halászaranyos: 83. VIII. 21. (1).
- Anthus trivialis (L.): Patak: 81. IV. 27. (2), V. 1. (2).
- Anthus spinoletta (L.): 81. IV. 4. (8-10).
- Motacilla alba L.: 78. IV. 24. (2); 80. VIII. 28. (50-60); 81. IV. 1. (4), 4. (26-28), 5. (5-6), 12. (5-6), 19. (1), 23. (1), 28. (1-2); 83. IX. 8. (3-4), 10. (3-4), 15. (2).
- Motacilla cinerea TUNST.: A patak mellett (télen), egyes példányai, vagy kisebb csoportai szórványosan megjelennek.
- Motacilla flava L.: 78. V. 4. (1); 80. VIII. 28. (5-6); 81. IV. 4. (3), 5. (2), 12. (38-40), 17. (8), 19. (8), 28. (70-80), V. 1. (80-90, közöttük 1 db M. f. thunbergi). Patak: 81. IV. 27. (1). Atkár: Margit-kút: 81. IV. 23. (50-60). Költési időben Vámosgyörk határában is megfigyelttem (1985).
- Bombycilla garrulus (L.): Gyöngyöshalász: 82. I. 17. (20-30), 28. (13), 30. (8). Váltógyár: 82. I. 24. (15-20). Gyöngyös: 82. I. 25. (3-4), 30. (100), II. 1. (120), 2. (80-100), 3. (100-120), 4. (100-120), 22. (6-8), 23. (80).
- Carduelis chloris (L.): Holtág: 81. III. 31. (2), IV. 4. (1), 19. (4).
- Emberiza calandra L.: 81. IV. 4. (1), Holtág: 81. IV. 19. (4-5), 29. (1).
- Emberiza schoeniclus L.: 81. IV. 2. (8-10). Holtág: 81. III. 31. (3-4), IV. 4. (4-5).

IRODALOM

- SOLTI B. (1980): Faunisztikai adatok a Mátrából és környékéről. Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 6: 208-209.
- SZALAY F. (1978-79): Adatok a Mátra-alja madárfaunájához. Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 5: 83-90.
- VARGA A. (1980): A vékonycsőrű víztaposó (*Phalaropus lobatus*) Gyöngyöshaláson. Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 6: 209-210.
- VARGA A. (1981): A nagykócsag (*Egretta alba* L.) téli előfordulása Gyöngyöshaláson. Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 7: 162-163.
- VARGA A. (1982-83): Madártani feljegyzéseim (1960-1980 között). Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 8: 169-171.

VARGA András
Mátra Múzeum
H-3200 GYÖNGYÖS
Kossuth út 40.